

Φίλιππου Μανδηλαρά, *Ο Ολυμπιονίκης που έβλεπε τα ψάρια να περνούν*: μια ιστορία της ελληνικής αρχαιότητας στην επικαιρότητα των Ολυμπιακών Αγώνων

Ελπινίκη Νικολουδάκη-Σουρή
Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κρήτης

Εισαγωγή

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν πλούσια θεματική ενότητα στην ιστορία της σύγχρονης νεοελληνικής παιδικής λογοτεχνίας τα πρώτα σχετικά έργα εμφανίζονται στις αρχές της δεκαετίας του '80¹ και ο αριθμός τους αυξάνει όσο πλησιάζει το 2004, χρονιά που η κορυφαία αυτή εκδήλωση του αθλητισμού και του ολυμπισμού τελείται στη χώρα μας. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η λογοτεχνική δημιουργία, στο σύνολό της, ακολουθεί το ιδεολογικό πρόγραμμα του παιδικού βιβλίου² που επιδιώκει να πληροφορήσει τους μικρούς σε ηλικία αναγνώστες για το συγκεκριμένο πολιτισμικό και αθλητικό γεγονός, να τους μνήσει στις καταστάσεις των αθλητικών αγώνων και ταυτόχρονα να τους καλλιεργήσει κριτικές δεξιότητες? ώστε να γνωρίζουν ότι η άθληση και η συμμετοχή στον αγώνα ασκούν το σώμα και καλλιεργούν τον χαρακτήρα, αποδεικνύοντας έμπρακτα την εμπιστοσύνη και την υποστήριξη στις διαχρονικές αξίες του αθλητισμού: την άμιλλα, την αλληλεγγύη, την τιμιότητα, την αξιοπρέπεια και την ειρήνη.

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων δεν βρήκε μόνο έτοιμο ένα πρότυπο σχήμα διαχρονικών αξιών που ενέπνεε και ερύθμιζε τις αθλητικές εκδηλώσεις της αρχαιότητας, αλλά ενέταξε στο εορταστικό κλίμα και τον τόπο της τέλεσής τους, που συνόψιζε και συμβόλιζε τα ιδανικά του αθλητισμού στον αρχαίο κόσμο? αφετηρία, λοιπόν, των τελετών που προετοιμάζουν σήμερα την έναρξη των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων σε μια χώρα είναι η αρχαία Ολυμπία, που κάθε τέσσερα χρόνια, από το 776 π. Χ. έως το 393 μ. Χ., ζούσε το δέος της προετοιμασίας και τη μεγαλοπρέπεια των αθλητικών εκδηλώσεων. Για παιδαγωγικούς λόγους που συνδυάζουν τη διεπιστημονική θεώρηση των γεγονότων ενός τόπου και την

¹ Ο ομαλός πολιτικός βίος που διασφαλίζεται μετά τη μεταπολίτευση, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που εισάγει τα μεταφρασμένα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας στη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών και τις πηγές στη εγκύκλια μελέτη της Ιστορίας, η απελευθέρωση της ακαδημαϊκής σκέψης από τη σχολαστική και μονόπλευρη προσέγγιση των πολιτισμών της αρχαιότητας, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της χώρας και η εθνική συμφιλίωση διαμορφώνουν διαυγέστερη και πιο προσιτή αντίληψη για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Χωρίς αυτό να αποτελεί κανόνα, αρχίζουμε να τον αντιλαμβανόμαστε στις καθημερινές του διαστάσεις και να εξοικειωνόμαστε με τις δημιουργίες του. Η τάση αυτή φαίνεται να αντικατοπτρίζεται σε δυο συλλογικές διεκδικήσεις των Νεοελλήνων: την πραγματοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα και την επιστροφή των μαρμάρων. Το ίδιο ιδεολογικό ρεύμα ευνοεί τη συγγραφή λογοτεχνικών κειμένων που έχουν στόχο να πληροφορήσουν και να ευαισθητοποιήσουν τους μικρούς αναγνώστες στον αθλητισμό και τον ολυμπισμό.

² Αναλυτική απαρίθμηση των βιβλίων και του εποπτικού υλικού που κυκλοφόρησαν, κυρίως από το 1997 κ. ε. και σύντομη αναφορά στο περιεχόμενό τους βλ. στο άρθρο Γιάννης Παπαδάτος, «Μ' ένα βιβλίο γίνομαι Ολυμπιονίκης!» στο ένθετο αφιέρωμα: Ελευθερία Τραΐου-Ηλίας Μαγκλίνης (επιμέλεια), *Παιδί και Ολυμπιακοί Αγώνες, Η Καθημερινή* (Επτά Ημέρες), 29 Αυγούστου 2004, σσ. 8-12.

απόκτηση γνώσεων με την ανάγνωση μιας συναρπαστικής ιστορίας, η σύγχρονη «ολυμπιακή» αφηγηματογραφία έστρεψε το ενδιαφέρον της και προς το ιστορικό εκείνο περιβάλλον και αναζήτησε την ύλη της πλοκής στα όσα αφηγούνται οι αρχαίοι ιστορικοί ή περιηγητές και μαρτυρούν τα μνημεία των αρχαιολογικών χώρων. Θα μπορούσαμε, μάλιστα, να ταξινομήσουμε τη σύγχρονη αυτή παραγωγή στις εξής κατηγορίες, θεωρώντας ως κριτήριο τον τρόπο επικοινωνίας του αφηγητή με τον συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, τους αγώνες και τους αθλητές.

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα αφηγηματικά κείμενα, των οποίων η πλοκή εκτυλίσσεται κατά ένα μεγάλο μέρος ή εξ ολοκλήρου στην αρχαία Ολυμπία, αλλά σε διαφορετική ιστορική περίοδο. Τα μυθιστορήματα που βασίζονται σε βιογραφικά στοιχεία επωνύμων προσώπων της αρχαιότητας κατέχουν την πρώτη θέση³ και ακολουθούν όσα αφηγούνται τη ζωή πλασματικών προσώπων μέσα στο υπαρκτό περιβάλλον Ολυμπιακών Αγώνων της αρχαιότητας⁴. Η δεύτερη κατηγορία συγκεντρώνει κείμενα⁵ στα οποία επινοούνται αφηγηματικά τεχνάσματα αναδρομής στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες με στόχο να δοθούν μέσα σε ευχάριστο μαθησιακό κλίμα οι απαραίτητες γνώσεις για τα αθλήματα, τους αθλητές, τους χώρους, τους κανόνες και τις ποικίλες εκδηλώσεις που συνοδεύουν τους αγώνες στον ιερό τόπο. Σε ξεχωριστή, τέλος, κατηγορία θα εντάξουμε τα μυθιστορήματα που απηχούν τη συλλογική ανησυχία για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας το 2004⁶ και γι' αυτό επικαλούνται έμμεσα τη συνδρομή των μεταφυσικών

³ α) Καλλιόπη Σφαέλλου, *Ο Ολυμπιονίκης Μακεδόνας*, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 1993 (:η συμμετοχή του Μ. Αλεξάνδρου στους Ολυμπιακούς Αγώνες, β) Ναννίνα Σακκά-Νικολακοπούλου, *Μίλων ο Κροτωνιάτης*, εκδ. Φυτράκης, Αθήνα 2001(: η ζωή και οι νίκες του Μίωνα από τον Κρότωνα της Μεγάλης Ελλάδας, Ολυμπιονίκη παλαιστή, που υπήρξε και μαθητής του Πυθαγόρα), γ) Φίλιππος Μανδηλαράς, *Ο Ολυμπιονίκης που έβλεπε τα ψάρια να περνούν*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003 (: η ιστορία του Ολυμπιονίκη πυγμάχου και παγκρατιαστή Θεαγένη από τη Θάσο), δ) Πάνος Βαλαβάνης, *Γεννημένος Νικητής. Διαγώρας ο Ρόδιος*, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2003. Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται η σύντομη μυθιστορία της Κάρμεν Ρουγγέρη *Ηρακλής, ο ιδρυτής των Ολυμπιακών Αγώνων*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2004, επειδή η αφήγηση των άθλων και του περιστατικού που αναγνωρίζει τον ήρωα ως ιδρυτή των ΟΑ βασίζεται στις πληροφορίες της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας που έχουν καθιερωθεί ως αδιαμφισβήτη παράδοση.

⁴ α) Πότης Στρατίκης, *Αρχαία Ολυμπία και Ολυμπιακοί Αγώνες*, Αθήνα 1988, β) Μόιρα Μοδέα *Οι Αγώνες στην αρχαία Ολυμπία*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2003, γ) Γιώργος Ξιάρχος, *Ολυμπιακοί αγώνες – Η αρχή του θρύλου*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, δ) Νίκος Μουρατίδης, *Ο μικρός Αλκιβιάδης και οι Ολυμπιακοί Αγώνες*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2004 και ε) Φράνσου Σταθάτου, *Ο Λίνος στην Αρχαία Ολυμπία*, εκδ. Μίνωας, Αθήνα 2004.

⁵ α) Έλλη Έμκε, *Είδα και άκουσα στην Ολυμπία*, βιβλιοπωλείον της Εστίας & Σία, α' έκδοση 1980 και β' έκδοση αναθεωρημένη, Αθήνα 2000 (: οι πρώτες στιγμές είναι μαγικές και προσφέρουν τη δυνατότητα στους μικρούς αφηγητές να ταξιδέψουν με το φανταστικό όχημα ΡΟΔΕΞ στην Ολυμπία και να καλύψουν τηλεοπτικά τους Αγώνες του 400π. Χ.). β) Βασίλης Χαρωνίτης, *Για ένα κλαδί ελιάς*, εκδ. Ιππόκαμπος, Αθήνα 2004 (: Μια μαρμαρόπετρα, στην οποία είναι ευανάγνωστη η φράση *ΕΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ*, δίνει την αφορμή στο δάσκαλο ενός κρητικού χωριού να αφηγηθεί σε μια σειρά μαθημάτων τα σπουδαιότερα σημεία του θεσμού των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων (ίδρυση, οργάνωση, κανόνες, χώροι, πρόσωπα, γεγονότα κλπ.), καθώς και τις μεγάλες στιγμές που χάρισαν στην Ελλάδα σύγχρονοι Έλληνες Ολυμπιονίκες.). γ) Κατερίνα Σέβη, *Μισή μαγική ώρα στην Ολυμπία*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003 (: Τα παιδιά ανατρέχουν στο παρελθόν και βρίσκουν αυτόπτες μάρτυρες αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων και τους ζητούν να αφηγηθούν σχετικά περιστατικά.).

⁶ α) Λίτσα Ψαραύτη, « Έχω ένα όνειρο ...» *Η φλόγα που δε σβήνει*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2000 (: Μια τάξη παιδιών με τη συγγραφέα θέλει να εμποδίσει την Έριδα να εξαπλώσει τα δεινά του πολέμου. Ένας μαθητής ονειρεύεται ότι η ιερή φλόγα της Ολυμπίας ταξιδεύει σε όλα τα μέρη του κόσμου που υποφέρουν από πολέμους και φέρνει την ειρήνη. β) Ευγένιος Τριβιζάς, *Η Δέσποινα και το περιστέρι*, Ελληνικά Γράμματα και Αθήνα 2004, Αθήνα 2003 (: Το βιβλίο αποτελείται από δύο μέρη: το πρώτο περιλαμβάνει την ιστορία. Η Δέσποινα και το περιστέρι έχουν τη δυνατότητα να ξεφεύγουν από τους εχθρούς του Ολυμπισμού, ταξιδεύοντας πότε στην αρχαία Ολυμπία και πότε σε άλλα μέρη του κόσμου

δυνάμεων. Το πνεύμα της αρχαίας Ολυμπίας και η ολυμπιακή φλόγα προσωποποιούνται και αναλαμβάνουν τον ρόλο αρωγού, που εμπνυχώνει τους εθελοντές να απωθήσουν τα κακά πνεύματα του πολέμου και της εκμετάλλευσης και να περιφρουρήσουν την ειρήνη, ώστε οι Ολυμπιακοί Αγώνες να τελεστούν στον τόπο που τους καθιέρωσε στην ιστορία του πολιτισμού, με τον ανάλογο σεβασμό και τη μυσταγωγία που τους ταιριάζει.

Συνοψίζοντας τις εντυπώσεις από τη σύντομη αυτή περιήγηση στη σύγχρονη «ολυμπιακή» πεζογραφία για παιδιά, καταλήγουμε στις εξής παρατηρήσεις:

1. Η λογική της ηρωικής αφήγησης διέπει την εξέλιξη του μύθου.
2. Ο αφηγητής είναι, κυρίως, αναγνώστης πηγών και η απόσταση από τα γεγονότα εμπνέει, ως επί το πλείστον, θαυμασμό και νοσταλγία για τη συλλογική «ευλάβεια» που ενέπνεαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες.
3. Σε όλα τα αφηγήματα η αυστηρή κρίση των Ελλανοδικών, η τιμωρία της υπέρβασης και η ολυμπιακή εκεχειρία αναγνωρίζονται ως λειτουργίες που διασφαλίζουν την ηθική και πολιτισμική εγκυρότητα των Ολυμπιακών Αγώνων? στην πανελλήνια αυτή σύμπνοια, άλλωστε, οφείλεται η συνοχή των αξιών που εξασφαλίζει και τη μακροβιότητά τους.
4. Από τα κείμενα αυτά διαφέρει το μυθιστόρημα του Φίλιππου Μανδηλαρά *Ο Ολυμπιονίκης που έβλεπε τα ψάρια να περνούν* για τους εξής λόγους:
 - α) Η ιστορία ελέγχει με ειρωνία τις υπέρμετρες φιλοδοξίες των αθλητών.
 - β) Την αφήγηση αναλαμβάνει ο συγγραφέας? αντί προλόγου, μάλιστα, προτείνει τρεις διαφορετικούς τρόπους ανάγνωσης. Αυτό σημαίνει ότι αναγνωρίζει τρεις τύπους αναγνωστών και υποδεικνύει στον καθένα τη διαδρομή που του ταιριάζει? κατά συνέπειαν, καθορίζει τον βαθμό αντίληψης της ιστορίας, που θα έχει κάθε αναγνώστης.
 - γ) Κατονομάζεται η πηγή απ' όπου αντλούνται οι πληροφορίες? υπονοείται, επομένως, ένας τέταρτος τύπος αναγνώστη – ερευνητή που θα μελετήσει τις μορφές πρόσληψης των πληροφοριών από την εν λόγω πηγή και θα τις αξιοποιήσει διδακτικά σημειώνοντας τους αναβαθμούς του διαλόγου ανάμεσα στο αρχαίο και το σύγχρονο κείμενο.

Φίλιππου Μανδηλαρά, *Ο Ολυμπιονίκης που έβλεπε τα ψάρια να περνούν*

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

1. Το μυθιστόρημα μεταφέρει τον σύγχρονο αναγνώστη στο χρονικό διάστημα 489-429 π. Χ. (Περσικοί Πόλεμοι – πρώτα χρόνια του Πελοποννησιακού Πολέμου). Η αρχή και το τέλος της ατομικής ιστορίας, επομένως, συναρτάται με τις ιστορικές συνθήκες έτσι όπως προσαρμόζονται αυτές στη Θάσο, όπου εκτυλίσσεται το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας.
2. Όπως δηλώνει στο τέλος του βιβλίου ο συγγραφέας, η ιστορία βασίζεται, εν μέρει, στις πληροφορίες που συγκεντρώνει ο Πανσανίας για τον Θάσιο Ολυμπιονίκη Θεαγένη στο 5^ο και 6^ο βιβλίο των *Ηλιακών*. Τρία, κυρίως, επεισόδια, με πρωταγωνιστή τον αθλητή, μεταφέρονται στο μυθιστόρημα και

όπου οι Ολυμπιακοί Αγώνες έγιναν με επιτυχία, ή να περιηγούνται τις ολυμπιακές εγκαταστάσεις στην Αθήνα. Το δεύτερο μέρος έχει εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα και δίνει ειδήσεις για τις Ολυμπιάδες και τους Έλληνες Ολυμπιονίκες.).

λειτουργούν ως πυρήνες της εξέλιξης του μύθου: α) Η μετακίνηση του αγάλματος του Ηρακλή στο πατρικό του σπίτι, η αμηχανία της κοινής γνώμης για το τολμηρό εγχείρημα, η αποθέωση του παιδιού και η αναγνώρισή του ως γιου του ημίθεου ήρωα. β) Η τιμωρία του αθλητή από την Ελλανόδικο Επιτροπή, το 479 π. Χ., όταν αποφάσισε αποχή από τον αγώνα του παγκρατίου. γ) Η «καταδίκη» του αγάλματός του στη γενέτειρά του τη Θάσο, λίγα χρόνια μετά τον θάνατό του και τα δεινά που βρήκαν το νησί στη συνέχεια.

3. Στην ιστορία, όταν η αλαζονεία, το μίσος και το πάθος της νίκης υποκινούν ανέντιμες πράξεις, τότε κυριαρχεί η ύβρις που αργά ή γρήγορα τιμωρείται, τόσο σε επίπεδο ατομικό όσο και συλλογικό. Η νομοτελειακή αυτή ιδεολογία διαπερνά το μυθιστόρημα ως συνεκτικό νήμα της πλοκής, συνδέει αναλογικά τα διάφορα επεισόδια και απηχεί συλλογισμούς της μυθικής σκέψης. Οι θυσίες, π. χ., που συνοδεύουν την κατευόδωση των αθλητών στην Ολυμπία και οι δυσμενείς οιωνοί, οι χρησμοί της Πυθίας, τα δεινά του νησιού, η αντίδραση της φύσης στην άδικη λήψη αποφάσεων, τα όνειρα των ανθρώπων λειτουργούν ως μεταφυσικές ενδείξεις καταγγελίας της ανόσιας συμπεριφοράς.
4. Οι θεσμοί των Ολυμπιακών Αγώνων και οι θεϊκές δυνάμεις, ο Ηρακλής και η Ήρα, είναι αμέτοχοι στη μικρόπρεπη συμπεριφορά των δύο αντιπάλων, Θεαγένη και Κλέωνα, που έχουν την ψευδαίσθηση ότι αυτοί θα συνεργήσουν στα ανέντιμα σχέδιά τους. Αντίθετα, παρασύρονται από τα πάθη τους και συμπεριφέρονται όπως μερικοί τραγικοί ήρωες που τους οδηγεί στην πτώση ή τη συντριβή ο ίδιος τους ο εαυτός.
5. Ο λυρικός τίτλος ειρωνεύεται, κατά βάθος, τη ματαιότητα των παθών ενώ η αμφισημία του αποκαλύπτεται, μόνον όταν τελειώνει η περιπέτεια του αγάλματος: στην ονειρική μακαριότητα του μικρού Κίμωνα, ο Θεαγένης δέχεται την επίσκεψη των δύο φίλων του Αρίσταρχου και Κλέωνα, την ώρα που κάθεται σε μια βραχονησίδα και παρατηρεί τα ψάρια να περνούν δίπλα του? στην παράλογη όμως, πραγματικότητα, τι άλλο μπορεί να κάνει το άγαλμά του, που το 'χουν «εξορίσει» στο βυθό, ωσάν να ήταν ζωντανός άνθρωπος;
6. Το μυθιστόρημα χωρίζεται σε δυο φάσεις? η πρώτη περιλαμβάνει τα κεφάλαια 2-8, που αναφέρονται στα παιδικά χρόνια του Θεαγένη, του Αρίσταρχου και του Κλέωνα στη Θάσο και στην πρώτη συμμετοχή τους στην Ολυμπιάδα του 479 π. Χ. Η δεύτερη φάση, (κεφάλαια 1, 8 (τελευταία παράγραφος), 9-13) περιέχει το τέλος των τριών ηλικιωμένων πια ανδρών στη Θάσο και τη συναφή κοινωνικοπολιτική κατάσταση του τόπου.

Λίγα λόγια για την υπόθεση

Τρεις νέοι από τη Θάσο, ο Αρίσταρχος, ο Θεαγένης και ο Κλέωνας κατορθώνουν να γίνουν καλοί αθλητές και να λάβουν μέρος στους τελικούς Ολυμπιακούς Αγώνες το καλοκαίρι του 479 π. Χ.. Ο Θεαγένης προσέρχεται με τη φήμη του πρωταθλητή και δηλώνει συμμετοχή στην πυγμαχία και στο παγκράτιο. Νικά στο πρώτο αγώνισμα, αλλά στον ημιτελικό του δεύτερου αντιμετωπίζει τον Κλέωνα, τον νικά, και καθώς είναι εξαντλημένος, δηλώνει αποχή από τον τελικό. Η Ελλανόδικος Επιτροπή τον τιμωρεί όλοι τον χλευάζουν. Το πάθημά του τον

παραδειγματίζει και τα επόμενα χρόνια συμμετέχει στους αγώνες με εντιμότητα. Αναγνωρίζεται ως ήρωας και μετά τον θάνατό του η πόλη στήνει τον ανδριάντα του έξω από το ναό του Ηρακλή, που σύμφωνα με την παράδοση ήταν ο πατέρας του. Ο Κλέωνας, που δεν έπαψε να μισεί τον Θεαγένη, στην προσπάθειά του να καταστρέψει το άγαλμα, σκοτώνεται. Ο γιος του κάνει δίκη, το άγαλμα εξορίζεται και το νησί δέχεται μια σειρά από δεινά. Ο τελευταίος χρησμός του Μαντείου των Δελφών υποδεικνύει την επαναφορά του αγάλματος στην πόλη, το οποίο εντοπίζουν στο βυθό της θάλασσας δυο παιδιά από τη μόνιμη συντροφιά του Θεαγένη στα τελευταία χρόνια της ζωής του.

Η αφηγηματική σύνταξη της πλοκής

Σημειώσαμε παραπάνω ότι τα κείμενα που αφηγούνται τους αγώνες των αρχαίων αθλητών αρθρώνονται πάνω στις αφηγηματικές δομές της ηρωικής αφήγησης. Προσθέσαμε, επίσης, ότι ο συγγραφέας του μυθιστορήματος μετασχηματίζει σε ακολουθίες της μυθιστορηματικής πλοκής τους θρύλους που δημιούργησε η φήμη του Θεαγένη και έχει καταγράψει ο Πausανίας. Η διαμόρφωση του αθλητή και η προσδοκία της νίκης, που προϋποθέτουν μια σειρά λειτουργιών όπως η άσκηση, ο αγώνας, η αναγνώριση, και τα στοιχεία των θρύλων που συσσωρεύονται στη βιογραφία του Θεαγένη, δημιουργούν την εντύπωση ότι το αφηγηματικό κείμενο, τουλάχιστον ως προς την πρώτη φάση της ιστορίας, ακολουθεί την τυπική διάρθρωση του παραμυθιού? τα ίδια στοιχεία όμως, υποβάλλονται σε κριτική θεώρηση και υποκινούν τον σύγχρονο αναγνώστη να εξετάσει πώς τα προσλαμβάνει η μυθοπλασία, πώς τα εντάσσει ως ακολουθίες στο κείμενο και πώς ανανεώνει το νόημά τους. Ενώ δηλ. η αφήγηση του Πausανία έχει στόχο να πληροφορήσει, στο μυθιστόρημα τα ίδια πληροφοριακά στοιχεία, είτε είναι επεισόδια είτε είναι πρόσωπα, μετατρέπονται σε δομικά στοιχεία με πολλαπλό νόημα, ηθικό, συγκινησιακό, ιδεολογικό.

Στην πρώτη φάση της ιστορίας η πλοκή οργανώνεται γύρω από τον Θεαγένη, που είναι μεν δυνατός και τολμηρός, αλλά το πάθος του για διάκριση και δόξα τον οδηγεί να τις επιδιώκει με κάθε μέσο. Με την έναρξη της ιστορίας, φαίνεται ότι παίρνει τέλος η αρχική κατάσταση, που περιελάμβανε τα παιχνίδια άθλησης και τις αθώες προστριβές των αγοριών, του Κλέωνα και του Θεαγένη, με εξισορροπητικό παράγοντα των Αρίσταρχο. Στον τελευταίο αγώνα δρόμου, μέσα στα στενά της πόλης, κερδίζει ο Αρίσταρχος, αν και ο Θεαγένης παραβιάζει τους κανόνες του παιχνιδιού, για να πρωτεύσει, ενώ ο Κλέωνας, ενοχλημένος κι αυτός με το αποτέλεσμα, αμφισβητεί προκλητικά τη δύναμή του. Για να αποδείξει το αντίθετο, ο Θεαγένης αποφασίζει να σηκώσει το άγαλμα του Ηρακλή, πράξη που ο Αρίσταρχος θεωρεί ιεροσυλία. Στο τόλμημα του αγοριού συναινεί ο ίδιος ο θεός με δυο σημάδια? το ένα είναι υποκειμενικό και προέρχεται από τον ίδιο τον Θεαγένη:

[...] Ο Θεαγένης επωφελήθηκε από τη συμπλοκή των παιδιών και πλησίασε κι άλλο το άγαλμα. Σήκωσε τα μάτια του ως το πρόσωπο του θεού και τον παρακάλεσε σιωπηλά να του δώσει δύναμη. Του φάνηκε πως ο θεός του έκλεισε συνωμοτικά το μάτι. «Ή τώρα ή ποτέ» σκέφτηκε κι ένιωσε τους μυς σ' όλο το κορμί να τεντώνονται, ένιωσε τα μπράτσα του πιο δυνατά κι από του δυνατότερου άντρα. [...] (σελ. 23)

Το άλλο σημάδι έρχεται από τη φύση, τυχαία ή σκόπιμα, ως ειρωνική απάντηση στους φόβους του Αρίσταρχου, που πάλευε να σταματήσει, από τη μια τις προκλήσεις του Κλέωνα κι από την άλλη να μεταπείσει τον Θεαγένη:

[...] «Θεαγένη, μη!» φώναξε ο Αρίσταρχος με όλη του τη δύναμη, ξεφεύγοντας από το σφιχτό αγκάλιασμα του Κλέωνα, που είχε μείνει αποσβολωμένος να κοιτάει τον αντίζηλό του. «Θεαγένη, ...οι θεοί ...». Ο Θεαγένης έδειχνε να μην ακούει τίποτα πια. «Καλά πώς το σηκώνει;» ψιθύρισε ο Κλέωνας. «Εδώ χρειάστηκαν δέκα άντρες για να το βάλουν στο βάθρο ... Πώς το σηκώνει μόνος του;»

Ο Αρίσταρχος κοίταζε τρομαγμένος τον ουρανό, περιμένοντας από στιγμή σε στιγμή τον κεραυνό που θα κατάκαιγε τον ιερόσυλο φίλο του, τον Κλέωνα, αλλά κι αυτόν μαζί, που δεν κατάφερε να τον εμποδίσει. Τίποτα όμως. Ο ουρανός ήταν καθαρός, όπως πρώτα. Ένα περιστέρι πέταξε και προσγειώθηκε στο άδειο βάθρο. Το άγαλμα είχε χαθεί μαζί με το Θεαγένη στα στενά της Θάσου. Τι θα γινόταν όμως όταν ανακάλυπταν οι μεγάλοι την αρπαγή του αγάλματος; Τι θα έκαναν στο Θεαγένη; Τα δυο παιδιά έμειναν ακίνητα στο χώμα να κοιτάζουν το περιστέρι που φτερούγιζε γύρω από το άδειο βάθρο. Και τώρα; (σελ. 24)

Όπως αποδεικνύεται στη συνέχεια, το περιστέρι προοικονομεί την εκτόνωση της έντασης που προκάλεσε ο Θεαγένης. Γιατί, ενώ παραβιάζεται ο κανόνας του θρησκευτικού κώδικα που απαγορεύει ενέργειες, όπως αυτή του Θεαγένη, και ο ίδιος αντιμετωπίζει την ποινή του θανάτου – ο πατέρας του Τιμοσθένης, ιερέας του ναού, είναι έτοιμος να δεχθεί τη λαϊκή ετυμηγορία -, ο Αρίσταρχος αναλαμβάνει να μιλήσει στους πολίτες για τα γεγονότα και να εξηγήσει τα κίνητρα του εγχειρήματος. Αλλά, όπως ο Κλέωνας απόρησε για το κατόρθωμα έτσι και η ομήγυρις προσπερνά τη λογική επιχειρηματολογία του Αρίσταρχου και το ερμηνεύει ως «θαύμα». Έτσι, ο Θεαγένης αναγνωρίζεται «πριν την ώρα του», όπως σχολιάζει ο Κλέωνας, ως φορέας δόξας, ενσάρκωσης του θείου και ελευθερίας που προκαλεί κίολας τον πρώτο πανικό στους κατακτητές:

«Αυτό είναι θαύμα» άρχισαν να μουρμουρίζουν οι περισσότεροι. «Ναι, ναι, θαύμα» ψιθύρισαν και οι πιο δύσπιστοι, αυτοί που έβλεπαν παντού συνωμοσίες. «Είναι ο γιος του Ηρακλή αυτό το παιδί», «Ναι, ναι, ο γιος του Ηρακλή», «Τόσο μικρός και τόσο δυνατός», «Αυτός θα δοξάσει τη Θάσο», «Θα διώξει τους Πέρσες», «Θα μας ελευθερώσει».

Και οι ψίθυροι έγιναν σιγά σιγά φωνές και οι φωνές δυνάμωναν όλο και πιο πολύ κι έγιναν κραυγές θαυμασμού, ένα τρελό παραλήρημα ενθουσιασμού, μια γιορτή για όλους τους πολίτες της Θάσου. Κι οι Πέρσες φρουροί, ανήμποροι να αντιδράσουν σε έναν τέτοιο ξεσηκωμό, κρύφτηκαν όπου μπορούσαν, μέχρι να ξεθυμάνει η καταιγίδα. (σς. 27-28)

Τα επεισόδια της ιστορίας που ήδη περιγράψαμε, τα πρόσωπα και οι πράξεις τους αποκτούν στη δομή της αφήγησης⁷ τις ακόλουθες σημασίες:

⁷ Στην ανάλυση υιοθετείται το δραματικό μοντέλο του Greimas, ο οποίος διακρίνει τρεις δραματικές κατηγορίες (catigories actantielles) στην αφηγηματική σύνταξη της κάθε ιστορίας: α) υποκείμενο (sujet) vs αντικείμενο (objet), πομπός (destinateur) vs δέκτης (destinataire), σύμμαχος (adjuvant) vs αντίμαχος (opposant). Οι έξι δρώντες - ρόλοι (actants) κινούν τη δράση και τα διάφορα πρόσωπα της

Επεισόδια του μυθιστορήματος	Αφηγηματική κατηγορία	Δρώσες δυνάμεις
Ο Θεαγένης κερδίζει τους φίλους του με δόλο στο τρέξιμο.	Επικοινωνία (Communication) υφαρπαγή της νίκης vs στέρηση	υποκείμενο vs αντικείμενο Θεαγένης vs το πρωτείο (ψευδο-νικητής)
Τα παιδιά συμφωνούν να επαναληφθεί ο αγώνας και ο Αρίσταρχος κερδίζει τίμια στη δεύτερη αναμέτρηση.	Σύμβαση (Contrat) εντολή vs υπακοή αποδοχή των όρων του γυμναστή	πομπός vs δέκτης ο Αρίσταρχος γυμναστής και Κλέωνας
Ο Κλέωνας προκαλεί τον Θεαγένη να αποδείξει πόσο δυνατός είναι κι αυτός επιλέγει να σηκώσει το άγαλμα του Ηρακλή, αντίθετα με τις	Δοκιμασία (Épreuve) Πρόκληση vs αποδοχή	αντίμαχος vs σύμμαχος Κλέωνας Ηρακλής

ιστορίας (acteurs) υποδύονται έναν ή περισσότερους από αυτούς. Η σχέση – τελεολογική την αποκαλεί ο Greimas – που συνδέει το πυρηνικό ζεύγος *υποκείμενο vs αντικείμενο* είναι η αναφορά τους στον όρο *επιθυμία* και ο μετασχηματισμός της έννοιας αυτής σε πράξη, εντός ενός θεματικού πλαισίου, που καθορίζει εκάστοτε και το περιεχόμενο. Το αντικείμενο της επιθυμίας βρίσκεται, όπως το αντικείμενο της επικοινωνίας, ανάμεσα στον πομπό και τον δέκτη, ενώ στην επιθυμία του υποκειμένου επιδρούν, ανάλογα με την κατάσταση, ο σύμμαχος ή ο αντίμαχος, κατά το σχήμα:

πομπός (destinateur) αντικείμενο (objet) δέκτης (destinataire)
σύμμαχος (adjuvant) υποκείμενο (sujet) αντίμαχος (opposant).

Οι ενέργειες των προσώπων ταξινομούνται, στη συνέχεια, σε τρεις αφηγηματικές κατηγορίες: την *επικοινωνία (communication: C)*, όπου το υποκείμενο έρχεται σ' επαφή με το πρόβλημα που διαταράσσει τη σχέση του με το αντικείμενο της επιθυμίας του, τη *σύμβαση (contrat: A)*, όπου ανακοινώνονται οι όροι ενός κώδικα που ρυθμίζει τις σχέσεις και τη δράση των προσώπων (εντολές ή απαγορεύσεις του πομπού, που τις ακολουθεί ή τις παραβιάζει ο δέκτης) και τη *δοκιμασία (épreuve)*. Στην τελευταία κατηγορία η δοκιμασία διαβαθμίζεται σε τρεις φάσεις λειτουργιών: τη *δοκιμασία ποιοτικού χαρακτηρισμού (épreuve qualifiante)*, όπου ο ήρωας αποδεικνύει τις δυνατότητές του (τόλμη) και αποκτά σύμμαχο ή μαγικό μέσο, την *κύρια δοκιμασία (épreuve principale)*, όπου το υποκείμενο δράσης αντιμετωπίζει την περιπέτεια και εμφανίζεται ο σύμμαχος και ο αντίπαλος, αλλά στο τέλος αποκαθίσταται η έλλειψη ή εξαφανίζεται η στέρηση που προκάλεσε τη δράση του ήρωα, και τη *δοκιμασία δικαίωσης (épreuve glorifiante)*, όπου το υποκείμενο δράσης απολαμβάνει τις επιτυχίες της νίκης και αναγνωρίζεται η φήμη του συνήθως από ένα σύνολο ή από κείνον που προκάλεσε τη δοκιμασία του.

Σχετ. βλ. A. J. Greimas, *Simantique structurale. Recherche de methode*, Presses Universitaires de France, Paris 1986, p. p. 176-177, 180-181, 195-197.

<p>απαγορεύσεις της πόλης.</p> <p>Ο Αρίσταρχος προσπαθεί να εμποδίσει τον Θεαγένη, που παραβιάζει τις απαγορεύσεις της πόλης.</p> <p>Η πόλη ζητά την τιμωρία του Θεαγένη.</p> <p>Ο Αρίσταρχος κατευνάζει τις αντιδράσεις.</p> <p>Η πόλη στον Θεαγένη την ποιότητα του ήρωα απελευθερωτή, του γιου του Ηρακλή.</p> <p>Η πόλη ενθουσιάζεται και οι Πέρσες φοβούνται εξέγερση.</p> <p>Ο Θεαγένης συμμετέχει σε πανελλήνιους αγώνες πυγμαχίας και παγκρατίου και υπερεκτιμά τον εαυτό του.</p>	<p>ανάληψη άθλου</p> <p>απαγόρευση vs παραβίαση</p> <p>αγώνας vs νίκη (εθνικό επίπεδο)</p> <p>αγώνας vs νίκη επίπεδο αθλητών</p> <p>θριαμβεύει ο εγωισμός</p>	<p>Αρίσταρχος</p> <p>Η πόλη</p> <p>Αρίσταρχος</p> <p>Πέρσες</p> <p>ο χαρακτήρας του Θεαγένη</p>
--	---	---

Εδώ ο αναγνώστης μπορεί να σχολιάσει τον χαρακτήρα του πρωταγωνιστή Θεαγένη, που η τάχιστη αναγνώρισή του και η επιπολαιότητα των ανθρώπων αυξάνουν την αλαζονία του. Μπορεί, επίσης, να συζητήσει την ειρωνία με την οποία παρουσιάζει ο αφηγητής την απουσία της πολιτικής σκέψης, εφόσον οι κάτοικοι της Θάσου περιμένουν από τον απεσταλμένο του θεού την απελευθέρωσή τους, τη στιγμή που οι Αθηναίοι αποφασίζουν να αποκρούσουν τις χιλιάδες του περσικού στρατού στο Μαραθώνα. Σίγουρα, ένα μέρος της ευθύνης για την υπερβολική αυτοπεποίθηση του Θεαγένη το έχει η πόλη.

Η λογική της αφήγησης, όμως, και κατ' επέκτασιν η ηθική της, έχει στόχο να παρακολουθήσει τα σημεία που μετατρέπουν τον θρίαμβο του Θεαγένη σε συντριβή? γιατί ο αγώνας του ιδανικού αθλητή συγχρονίζεται με την άσκηση της ψυχής, απωθεί

τον δόλο και η νίκη του αντικατοπτρίζει, επίσης, την εσωτερική του πάλη να εξαφανίσει το ελάττωμα του εγωισμού και της ματαιοδοξίας.

Στην *κύρια δοκιμασία* (*ipreune principale*) συμμετέχουν και οι τρεις αθλητές, αλλά οι συνέπειες είναι διαφορετικές για τον καθένα τους. Για τον Θεαγένη η κύρια δοκιμασία έχει δύο όψεις: τη μια όψη, τη θετική, συγκροτούν οι διαδοχικές αναμετρήσεις του Θεαγένη με τους συναθλητές του στην πυγμαχία και στο παγκράτιο με τις συνακόλουθες νίκες. Ο ημιτελικός του παγκρατίου έχει αμφίσημο αποτέλεσμα, γιατί ο αθλητής νικά μεν τον Κλέωνα, αλλά καταβάλλεται. Η αδυναμία του τον ωθεί να καταφύγει στο δόλο και, για να μην ηττηθεί, ζητά από την Ελλανόδοκο Επιτροπή να ματαιώσει τον τελικό, έχοντας την ψευδαίσθηση ότι η φήμη για τη θεϊκή καταγωγή του θα κάμψει τους Ελλανοδίκες. Αυτοί αρνούνται την πρότασή του, τη χαρακτηρίζουν ύβρη και του επιβάλλουν τις καθιερωμένες ποινές: αποχή από την επόμενη Ολυμπιάδα στο αγώνισμα του παγκρατίου, στέρηση του στεφανιού, επιβολή προστίμων, αναγόρευση του αντιπάλου του, Δρομέα σε *ακονιτί* Ολυμπιονίκης, δηλαδή χωρίς να αγωνιστεί. Ως συνέπεια έρχεται η κοινωνική απόρριψη και προ παντός ο έλεγχος και η ηθική απαξίωση που εκφράζεται από το νέο παιδί και κορυφώνει την ψυχική περιπέτεια του ήρωα:

Στην είσοδο του ναού στεκόταν ένα αγόρι, που ήταν δεν ήταν δέκα χρονών. Του έκοψε το δρόμο.

«Εγώ όταν μεγαλώσω θέλω να γίνω σαν κι εσένα» του είπε.

Ο Θεαγένης τον κοίταξε με απορία αλλά και προσμονή.

«Πώς;» σκέφτηκε. «Κάποιος πιστεύει ακόμη σε μένα;»

«Θα είμαι τίμιος όμως» είπε σκληρά το αγόρι και κατέβηκε τα σκαλοπάτια, ελευθερώνοντας το δρόμο.

Τα λόγια του παιδιού αποτέλειωσαν το Θεαγένη, που μπήκε τρεκλίζοντας στο ναό, τυφλωμένος από δάκρυα μετάνοιας, και σωριάστηκε στα πόδια του βωμού του βασιλιά των θεών. Εκεί πέρασε όλη τη νύχτα ξάγρυπνος, ικετεύοντας το θεό να τον συγχωρέσει για την έπαρση και την αλαζονεία του. (σσ. 63-64)

Η μετάνοια εννοείται εδώ ως μορφή αγώνα που εξαφανίζει όσα «ελαττώματα» είχαν συμβάλει στην αναζήτηση της νίκης, χωρίς ηθικούς φραγμούς και βοηθά στην αναγέννηση του ήρωα.

Για τον Αρίσταρχο η *κύρια δοκιμασία* έχει δυο θετικές συνέπειες: α) Τον φέρνει πολύ κοντά στη νίκη και αρκείται στην πληρότητα που του προσφέρει η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες. β) Του δίνει τη χαρά να δει για μοναδική φορά τον Θεαγένη και τον Κλέωνα ενωμένους να τον υποστηρίζουν. Ο Κλέωνας, όμως, μανιώδης αντίπαλος του Θεαγένη, ηττάται στο παγκράτιο από τον Θεαγένη, αλλά πανηγυρίζει για τον αποκλεισμό του αντιπάλου του από τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Τα κεφάλαια 4-7 περιέχουν τα επεισόδια που αντιστοιχούν στην *κύρια δοκιμασία*:

Επεισόδια	Λειτουργίες της κύριας δοκιμασίας του Θεαγένη	Δρώσες δυνάμεις
Ο Θεαγένης συμμετέχει στα αθλήματα που έχει δηλώσει να αγωνιστεί	εντολή vs υπακοή	υποκείμενο

Αγωνίζεται στην πυγμαχία. και νικά τον Εύθυμο. Αναγορεύεται Ολυμπιονίκης	αγώνας vs νίκη συνέπεια	αντίπαλος: ο Εύθυμος αντικειμενικός σύμμαχος: ο Αρίσταρχος υποκειμενικός σύμμαχος: ο Ηρακλής
Αγωνίζεται μέχρι τον ημιτελικό στο παγκράτιο και νικά τον Κλέωνα. Αισθάνεται εξαντλημένος (αδυναμία).	αγώνας νίκη συνέπεια	αντίπαλος: Κλέωνας
Φοβάται την ήττα, παραβιάζει τους κανόνες των ΟΑ, χρησιμοποιεί δόλο και απέχει από τον τελικό του παγκρατίου, νομίζοντας ότι η Ελλανόδικος Επιτροπή θα τον στέψει νικητή, επειδή θεωρείται γιος του Ηρακλή. Αντίθετα η Ελλανόδικος Επιτροπή τον τιμωρεί. Ο κόσμος στο Στάδιο τον χλευάζει.	απαγόρευση vs παραβίαση (ψευδο) αγώνας δόλος ήττα συνέπεια	υποκείμενο: Ο Θεαγένης υποστηρικτής των θεσμών: η Ελλανόδικος Επιτροπή ψευδοσύμμαχος: ο Ηρακλής αντίπαλος: ο ίδιος του ο εαυτός.
Ο Θεαγένης συνειδητοποιεί το μέγεθος της βέβηλης πράξης του και ντρέπεται. Ο Κλέωνας πανηγυρίζει. Ο Θεαγένης δέχεται τα επικριτικά σχόλια του παιδιού, καταφεύγει ικέτης στο ναό του Δία, μετανοεί και αποφασίζει να αλλάξει νοοτροπία... Στο εξής αγωνίζεται τίμια	στέρηση αποστολή vs λήψη μηνυμάτων αγώνας με τον ίδιο του τον εαυτό νίκη	υποκείμενο αντίπαλος: ο Κλέων σύμμαχοι: το παιδί και ο Δίας
	Λειτουργίες της δοκιμασίας δικαίωσης	
Ο Θεαγένης κερδίζει στις δύο επόμενες Ολυμπιάδες. Παίρνει χιλιάδες νίκες σε πανελλήνιους αγώνες. Οι Θασίτες τον λάτρευαν ως ήρωα, του χορήγησαν το προνόμιο της ισόβιας	Επιτυχίες Αναγνώριση	υποκείμενο υποστηρικτές

σίτισης, είχαν εγείρει χάλκινο ανδριάντα στην Ολυμπία ...		
---	--	--

Στη δεύτερη φάση της ιστορίας, όσο η *δοκιμασία δικαίωσης* προσθέτει αίγλη στην πανελλήνια αναγνώριση του Θεαγένη, άλλο τόσο ο Κλέωνας κυριαρχείται από το πάθος της δυσφήμισης και τελικά της εξόντωσης του αντιπάλου του. Η συμπεριφορά αυτή συνιστά, επίσης, ύβρη που τιμωρείται με την ισόβια ζηλοφθονία εναντίον του Θεαγένη, με τα μόνιμα σχέδια της εκδίκησης, και με την οργή, τέλος, που ξεσπά στο άγαλμα, προκαλώντας έτσι ο ίδιος τον θάνατό του. Οι πιο πολλοί τον ερμήνευσαν ως τιμωρία της υβριστικής συμπεριφοράς του στη μνήμη ενός ήρωα. Ίσως είναι όμως, και μια λύτρωση για τον ίδιο, αφού έτσι δίδεται τέλος στο μαρτύριό του.

Η ιστορία θα μπορούσε να είχε τελειώσει εδώ, αν η παράδοση που διασώζει ο Πausανίας δεν έδινε συνέχεια στη δραματική σχέση του αγάλματος με τη Θάσο. Το νησί όμως, ως συλλογικό υποκείμενο δράσης υφίσταται τα δεινά που προκαλεί η παράλογη απόφαση του δικαστηρίου να εξοριστεί το άγαλμα, που θεωρήθηκε η αιτία του θανάτου του Κλέωνα. Γιατί οι πολίτες της, ενώ διαισθάνονται την τιμωρία, παρακολουθούν την τελετή της αποπομπής παθητικά. Οι επιπτώσεις δεν αργούν να φανούν και να κλιμακωθούν σε όλα τα επίπεδα της ζωής: ο βαρύς χειμώνας, οι τρικυμίες και ο Πελοποννησιακός Πόλεμος αποκλείουν το νησί και δεν πραγματοποιείται η ανταλλαγή προϊόντων, η ανομβρία φέρνει την ξηρασία της γης, - οι θυσίες στη Δήμητρα δεν έχουν αποτέλεσμα -, ο ήλιος καίει τα πάντα, οι άνθρωποι εγκαταλείπουν τον τόπο τους, και η γνώμη του Αρίσταρχου να αναζητήσουν και να ξαναστήσουν το άγαλμα στη θέση τους δεν εισακούεται· ο πρώτος χρησμός, μάλιστα, της Πυθίας παρεξηγείται και επιτρέπεται, κατά τραγική σύμπτωση, η επιστροφή όλων των κλεπτών, των φονιάδων και των επίορκων στο νησί. Του κάκου όμως, δεν διορθώνεται τίποτα ... Όταν πεθαίνει ο συνετός Αρίσταρχος, οι άρχοντες ζητούν νέο χρησμό από το Μαντείο των Δελφών:

Σε λίγο η γη άρχισε να ανοίγει σαν πληγιασμένο σώμα. Τα σπαρτά καίγονταν, τα φρούτα έπεφταν αγίνωτα από τα δέντρα, η γη δεν έβγαζε χορτάρι, κι έτσι τα ζώα άρχισαν να πεθαίνουν κατά δεκάδες. [...] Ο μόνος τρόπος για να τρέφονται πια οι κάτοικοι ήταν από τη θάλασσα, αλλά το νησί ήταν κυκλωμένο από τον εχθρικό στόλο και κανείς δεν τολμούσε να ξεμυτίσει από την ακτή.

Αναγκάστηκαν να παραδοθούν, με την ελπίδα πως θα άλλαζε η τύχη τους και να μπορούσαν επιτέλους να φέρουν τρόφιμα στο νησί. Η μοίρα όμως τους έπαιξε για μια ακόμη φορά άσχημο παιχνίδι. Ο στόλος τους κατασχέθηκε από τους κατακτητές, κι έτσι έμειναν μόνοι στο νησί τους, αποκλεισμένοι από την άλλη Ελλάδα, που πολεμούσε στα πεδία μαχών, αδιάφορη για την τύχη των Θασιτών, που λιμοκτονούσαν αποκλεισμένοι στο νησί τους. (σελ. 90)

[...] "Για να εξευμενίσετε τη Δήμητρα, πρέπει να φέρετε τους εξόριστους πίσω στην πατρική τους γη" χρησιμοδότησε η Πυθία, κι αμέσως οι άρχοντες έστειλαν κήρυκες σ' όλη την Ελλάδα για να φέρουν πίσω τους Θασίτες που κατά καιρούς είχαν εξορίσει είτε γιατί είχαν κλέψει είτε γιατί είχαν προσβάλει τους θεούς είτε - ακόμη - γιατί είχαν σκοτώσει. (σελ. 91)

[...] "Το μεγάλο Θεαγένη ξεχάσατε, αυτόν που ρίξατε στην άμμο, στο βυθό. Τον ολυμπιονίκη που αφήσατε μόνο του στη θάλασσα, να βλέπει τα ψάρια να περνούν ..." (σελ. 92)

Στη δοκιμασία της πόλης, όταν πεθαίνει ο Αρίσταρχος, αναλαμβάνουν ρόλο βοηθού δυο παιδιά, που συντρέφουν τον Θεαγένη στα γεράματά του και άκουγαν τις ιστορίες του και ... την αυτοκριτική του, ο Κίμωνας και ο Ευρυκλής. Το όνειρο του Κίμωνα βοηθά το παιδί να μαντέψει τη θέση όπου βρίσκεται το άγαλμα. Αλλά η αποκάλυψη του τόπου γίνεται μέσα στην ιδανική ατμόσφαιρα της συμφιλίωσης του Θεαγένη και του Κλέωνα που μαζί με τον Αρίσταρχο αποτελούν πια παρέα φίλων και απολαμβάνουν το κολύμπι, τα μακροβούτια στα νερά της Θάσου και το παιχνίδι με τα ψάρια, τα χταπόδια και τα σαλάχια:

Μόλις έφτασαν σε μια μεγάλη σπηλιά, ο Θεαγένης έσκισε ένα κομμάτι από το λευκό χιτώνα του κι άρχισε να το κουνάει πέρα δώθε μπροστά στην είσοδό της. Οι δυο φίλοι του χτυπούσαν με δύναμη τα πόδια τους στο βυθό, σηκώνοντας σύννεφα άμμου, που στροβιλιζόνταν μεχρι την επιφάνεια του νερού κι έπειτα γίνονταν λευκός αφρός και κύμα. [...] (σελ. 96)

Στο όνειρο μόνο ένα σημάδι υπαινίσσεται την έχθρα του Θεαγένη και του Κλέωνα στην πραγματική τους ζωή: η ουλή στο φρύδι. Η ελπίδα ότι στην άλλη ζωή οι άνθρωποι ζουν λυτρωμένοι από τα πάθη τους χαρίζει την αθωότητα και τη νεότητα. Αυτή η προϋπόθεση χαρίζει και τη διανοητική διαύγεια στο παιδί που συρράπτει τις συνειρμικές εικόνες και τους δίνει το νόημα που χρησιμοδοτεί για τη θέση του αγάλματος.

Βιβλιογραφία

- Tzvetan Todorov, *Poétique de la prose*, 'Editions du Seuil, Paris 1978
- A. J. Greimas, *Sémantique structurale. Recherche de méthode*, Presses Universitaires de France, Paris 1986
- Παυσανίου *Ελλάδος περιήγησις*, βιβλία 4., 5. και 6. *Μεσηνιακά και Ηλιακά*, Εισαγωγή, κριτικό υπόμνημα, αποκατάσταση κειμένου και σημειώσεις: Νικ. Παπαχατζής, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1979
- Ερατοσθένης Γ. Καψωμένος, *Κώδικες και σημασίες*, εκδ. Αρσενίδης, Αθήνα 1990
- Δημήτρης Κυρτάτας (επιμέλεια), *Όψεις ενυπνίου. Η χρήση των ονείρων στην ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1993
- Northrop Frye, *Ανατομία της Κριτικής. Τέσσερα δοκίμια*, Εισαγωγή: Ζ. Ι. Σιαφλέκης, Πρόλογος, μετάφραση, επιμέλεια: Μαριζέτα Γεωργουλέα, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996
- Μένη Κανατσούλη, *Αμφίσημα της Παιδικής Λογοτεχνίας*, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα 2002

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ**Ο ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΥΣΑΝΙΑ
ΣΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΙΚΟ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΦΙΛ. ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ**ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ,
ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

"ΗΛΕΙΑΚΑ", Β', 6

Γιατί ο θάσιος Θεαγένης, θέλοντας κατά την ίδια ολυμπιάδα να νικήσει και στην πυγμαχία και στο παγκράτιο, νίκησε τον Εύθυμο στην πυγμαχία, αλλά δεν μπόρεσε ο Θεαγένης να νικήσει και στο παγκράτιο, γιατί είχε εξαντληθεί κατά τον αγώνα του προς τον Εύθυμο.

Γι' αυτό οι ελλανοδίκες τιμώρησαν το Θεαγένη με πρόστιμο ενός ταλάντου υπέρ του θεού και με πρόστιμο ενός ταλάντου για την κακοποίηση του Εύθυμου* τον καταδίκασαν λοιπόν και στο υπέρ του Ευθύμου χρηματικό πρόστιμο. Κατά την εβδομηκοστή έκτη ολυμπιάδα ο Θεαγένης πλήρωσε ολόκληρο το πρόστιμο που του έβαλαν υπέρ του θεού και, για να ικανοποιήσει τον Εύθυμο, δεν έλαβε μέρος στο αγώνισμα της πυγμαχίας. Κατά την ολυμπιάδα λοιπόν αυτή και κατά την επόμενη το στεφάνι για την πυγμαχία το πήρε ο Εύθυμος.

. ΗΛΕΙΑΚΑ, Β, 11

"Όταν το παιδί ήταν εννιά χρονών μια μέρα που γύριζε από το σχολείο στο σπίτι, απόσπασε το χάλκινο άγαλμα ενός θεού από το βάθρο του όπου ήταν στημένο στην αγορά, το έρριξε στον ένα ώμο του και το έφερε στο σπίτι του, γιατί το άγαλμα αυτό του άρεσε. Η πράξη του αυτή προκάλεσε την αγανάκτηση των πολιτών, ένας όμως, με υπόληψη ανάμεσα στους άλλους και προχωρημένης ηλικίας δεν άφησε τους άλλους να σκοτώσουν το παιδί, αλλά το διέταξε να φέρει πάλι το άγαλμα από το σπίτι του στην αγορά.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ,
Ο ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ ΠΟΥ ΕΒΛΕΠΕ ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΝΑ ΠΕΡΝΟΥΝ

ΚΕΦ. 6, σσ. 50-52

Ο Εύθυμος παραξενεύτηκε από την τακτική του Θεαγένη, γιατί του φάνηκε σαν να τον φοβόταν. Το ίδιο και οι θεατές που δεν μπορούσαν να καταλάβουν γιατί ο γιος του Ηρακλή δεν αντιμετώπιζε με γροθιές τον Εύθυμο. [...] Τότε, όταν πια ο Θεαγένης διαπίστωσε πως ο έμπειρος αντίπαλός του, με τις δεκάδες ουλές στο πρόσωπο από παλιότερους αγώνες είχε πια κουραστεί, του κατάφερε μία, δύο τρεις απανωτές γροθιές στο πρόσωπο. Στο στάδιο έγινε μεμιάς απόλυτη σιωπή. [...] Έπειτα ακούστηκε βαρύς ο γδούπος του Λοκρού πυγμάχου που έπεσε στο χώμα. [...]

ΚΕΦ. 7, σσ. 59-61: Ο Θεαγένης εξαντλείται από τα κτυπήματα του Κλέωνα και ζητά με πονηριά από την Ελλανόδικο Επιτροπή να μη λάβει μέρος στον αγώνα του παγκρατίου.

ΚΕΦ. 7, σσ. 62-63 [...] Κρίνοντας πως ο Θασίτης αθλητής δεν τήρησε τους κανόνες της αθλητικής συμπεριφοράς και πως υπέπεσε σε ύβρη προς το θεό, του επέβαλαν πρόστιμο δύο ταλάντων κι έδωσαν τη νίκη στο Δρομέα. Ταυτόχρονα του απαγόρευσαν να συμμετάσχει στην επόμενη Ολυμπιάδα στο αγώνισμα του παγκρατίου. Τι ντροπή για το Θεαγένη, αυτόν που λίγες ώρες πριν τον αποθέωναν ως τον πιο δυνατό του κόσμου! Τι ντροπή [...], τι προδοσία στα αθλητικά ιδεώδη της Ολυμπιάδας! Τι προσβολή στον ολύμπιο πατέρα τον Ηρακλή, και στον προστάτη του, το Δία!

ΚΕΦ. 2, σσ. Ο Θεαγένης σηκώνει το άγαλμα του Ηρακλή και το πηγαίνει στο σπίτι του, για να αποδείξει στον Κλέωνα πόσο δυνατός είναι.

ΚΕΦ. 7, σελ. 62 (δ. π.)

Ο Αρίσταρχος, φίλος του Θεαγένη και του Κλέωνα, αναλαμβάνει να εξηγήσει στην αγορά των Θασιτών τους λόγους της μεταφοράς του αγάλματος του Ηρακλή στο σπίτι του Θεαγένη. Η κατάσταση εκτονώνεται και όλοι πιστεύουν ότι ο Θεαγένης θα απελευθερώσει τη Θάσο από τους Πέρσες και θα δοξάσει ως αγωνιστής την πατρίδα του.

ΚΕΦ. 1, σελ. 9

Μου φαίνεται πως η φιλοδοξία του ήταν να κερδίσει μια νίκη στο αγώνισμα δρόμου στην πατρίδα του Αχιλλέα, του ταχύτερου ανάμεσα σ' όλους τους λεγόμενους ήρωες.

Όταν πέθανε, ένας από εκείνους που όσο ο Θεαγένης ζούσε ήταν εχθρός του πήγαινε κάθε νύχτα στο χάλκινο αδριάντα του Θεαγένη και τον μαστίγωνε σα να κακοποιούσε τον ίδιο το Θεαγένη.

Ο ανδριάντας όμως έπεσε πάνω στον άνθρωπον αυτόν και έδωσε ένα τέλος στο αισχρό φέρσιμό του.

Τα παιδιά όμως του νεκρού άρχισαν δικαστικό αγώνα κατά του ανδριάντα για φόνο. Οι θάσιοι ακολουθώντας την αντίληψη του Δράκοντα, ο οποίος με τους νόμους για φόνο τιμωρούσε με εξορία και τα άηλυχα, αν κανένα απ' αυτά έπεφτε και σκότωνε άνθρωπο, πέταξαν στη θάλασσα τον ανδριάντα του Θεαγένη.

Αργότερα, επειδή ο τόπος τους δεν καρποφορούσε, οι θάσιοι έστειλαν ανθρώπους στους Δελφούς, και ο θεός τους παράγγειλε να επαναφέρουν τους εξοριστούς. Εκείνοι τους επανέφεραν, αλλά δεν μπόρεσαν να γλιτώσουν από την ακαρπία. Πήγαν λοιπόν πάλι στην Πυθία και είπαν πως αν και έκαμαν ό, τι τους παράγγειλε, όμως, η οργή των θεών μένει. Τότε η πυθία τους έδωσε την εξής απάντηση : «ξεχάσατε το μεγάλο σας Θεαγένει». Ενώ αυτοί βρίσκονταν σε αμηχανία με τι τρόπο θα ανασύρουν τον ανδριάντα του Θεαγένη, λένε πως μερικοί ψαράδες που είχαν βγει στο πέλαγος για ψάρια, έπιασαν στα δίχτυα τον ανδριάντα και τον ξανάφεραν στην ξηρά.

Τέτοια αναστάτωση, τέτοια αγωνία και αναμονή, η πόλη είχε να ζήσει από την εποχή που περίμεναν τον ίδιο το Θεαγένη να γυρίσει στεφανωμένος από την Ολυμπία, κι έπειτα από τη Νεμέα, τον Ισθμό ή τους Δελφούς - την εποχή που κατακτούσε τη μία μετά την άλλη τις νίκες στην πυγμαχία και στο παγκράτιο.

ΚΕΦ. 1, σελ. 9

"Και πού να δείτε τι είχε γίνει τότε που γύρισε νικητής από τη Φθία, την πατρίδα του φτεροπόδαρου Αχιλλέα, όπου δεν πήρε μέος στην πυγμαχία και στο παγκράτιο - στα αθλήματα που κανείς δεν τον ξεπερνούσε - αλλά στο δρόμο ταχύτητας ..." είπε ο γέρο-Αρίσταρχος στα παιδιά που είχαν μαζευτεί γύρω. "Τότε που στέφθηκε νικητής μέσα στην πατρίδα του Αχιλλέα, του πιο γρήγορου ανάμεσα στους ήρωες ..."

ΚΕΦ. 10, 78-79.

"Αν πειράξεις το άγαλμα, θα σε τιμωρήσουν οι θεοί, Κλέωνα. Σου θυμίζω πως όσο ζούσε ο Θεαγένης κέρδισε πάνω από χίλια στεφάνια για την πατρίδα μας..." του απάντησε (ενν. ο Αρίσταρχος). "Σύντομα θα δείτε πώς εκδικείται ο Κλέωνας" μουρμούρισε. "Εκδίκηση" ψιθύρισε και κοίταξε με μισό μάτι το ναό του Ηρακλή. "Επί τέλους εκδίκηση ..."

Εκεί οι κάτοικοι της Θάσου αντίκρισαν ένα ανατριχιαστικό θέαμα: Ο ανδριάντας του ολυμπιονίκη ήρωά τους, του Θεαγένη, βρισκόταν στο έδαφος και από κάτω του κείτονταν άπνοο το κορμί του Κλέωνα.

ΚΕΦ. 11, σσ. 85-87

Ο γιος του Κλέωνα, ο Χρυσάμαξος, ένας πολύ πλούσιος και κακομαθημένος νέος, που ελάχιστοι συμπαθούσαν στην πόλη της Θάσου, είχε κληρονομήσει μαζί με όλη την περιουσία του πατέρα του και όλο το μίσος του για το Θεαγένη.

ΚΕΦ. 12 (αφήγηση των δεινών που βρίσκουν τους κατοίκους της Θάσου)

ΚΕΦ. 13, σσ. 98: Ο Κίμωνας και ο Ευρυκλής, με τη βοήθεια του ψαρά Καλλίμαχου, ανακαλύπτουν το άγαλμα και το ανασύρουν από το βυθό.

ΚΕΦ. 1

[...] ας αφήσουμε και το γέρο-Αρίσταρχο με τα παιδιά να θαυμάζουν το χάλκινο άγαλμα του Θεαγένη, που με τόση μαστοριά είχε σμιλέψει ο Αιγινήτης Γλαυκίας.

* Πausανία, *Μεσσηνιακά και Ηλιακά*. Κριτικό υπόμνημα και αποκατάσταση κειμένου, μετάφραση και σημειώσεις ιστορικές, αρχαιολογικές και μυθολογικές Νικολάου Δ. Παπαχατζή, Εκδοτική Αθηνών, ΑΕ., Αθήνα 1979, σσ. 339-348.